

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулая!

БУРЯД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгдэ
арадай
газетэ

1996
ДЕКАБРИЙН
10
Убэлэй эхин шараглан
гахай
нарын 30
ВТОРНИК
гарагай 3
№236 (19576)
Газетын сэн
хэлсэгтэ.

ТҮРҮҮ НЭРЭДЭЭ ХҮРЭНЭ

Хүрэнэ аймаг соо адууна малай үсөөлэгдэжэ, шэмьн доошолуулагдажа байбашье, ажалдаа сэхээр ханладаг, оролдосотойгоор хүдэлдэг малшад урдынгаа алдар солые унагаанагүй. Энээхэдэ, Тарбагатайн аймагай таряашадай хүмүүдэй "Авангард" нэгэдэлэй хү наалин жэлэй үнгэрхэн 10 нарада үнээн бүриһөө килограмм хү наагаа, бусад коллективүүдхээ урд гараад ябана. Тинхэдэ түрүү наалишадын Третьякова, Г. Д. Игумнова гэгшэд энэ үе соо бүриһөө 2229-2357 килограмм хү наагаа. "Авангард" нэгэдэлэй бүхы дээрээ хү наалия

доошолуулаашье хаань, эндэхи үннэй наалишад Н. И. Емельянова, П. П. Полянская, Т. А. Трифонова гэгшэд үнээн бүрийнгоо наамые тус бүридөө 2000 килограммһаа дээшэ гарганхай.

Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй малшад П. А. Кашелева, И. С. Ковалёв, "Маяк" нэгэдэлэй тугалшад Галина Павлова, Надежда Емельянова гэгшэд харууналдаг тугал, буруунуудайнгаа тус бүрийн шэгнүүрийе нара бүхэндэ сүүдхын 500-700 граммһаа доошо бэшээр нэмээнэ.

С.ТЮЛЮКИН.

ХОЛЫН АЯНШАЛГАНАА БУСАБА

Буряад арадай конгрессэй түрүүлэгшэ Е.М.Его- "Баргуджин-Түхэм" гэгэн директор А.П.Андре- уудын Америкын Холбоото тугалшадай "Үндэнэтэн ара- тугалшадай уласхоорондын эрхэ- тугалшадай талаар түбэй" ур- тугалшадай хоёр долоон хоногой тугалшадай индеецүүдэй ажа- тугалшадай танилсажа ерэбэ. Америкын индеецүүд тугалшадай эртэ урда сагнаа тугалшадай ажа тугалшадай газар тугалшадай дүүрэн эрхэтэй эзэд

байдаг гэжэ элирбэ. Нью- Йорк штадай хойто зүгтэ ажа тугалшадай макуас гэжэ үндэнэтэдэй ажабайдалтай бидэнэр танилсаабди. Тэндэ ажа тугалшадай үндэнэ яхатан гүрэнэйнгөө бюджетэ мүнгэ оруулдаггүй, гүрэнэй бюд- жедхээ мүнгэ абадагшьегүй юм байна. Түбэй засагаар- хид налог түлэхэ хэрэгхээ гүйсэдөөр сүлөөлэгдэнхэй. Үндэнэн яхатад өөрын "парла- менттай", өөрын "вождь- нуудтай", ажабайдалайнгаа

бүхы асуудалнуудые өөһэдөө шийдхэдэг юм. Индеецүүд өөрынгоо хэлэн дээрэ радио- дамжуулгануудые хэдэг, өөрын газетэтэй байна. Хуряангыгаар хэлэбэл, Америкын Холбоото Штадууд соо бөөдэаанхай индеецүүдэй гүрэн байдаг юм гэхэдэ, алдуу болохогүй, — гэжэ Евгений Егоров хөөрөбэ.

Делегациин гэшүүн А.П.Андреева аяншалгын үедэ ушархан олон нонирхол- той уулзалганууд тухай мүнлэ хөөрөжэ үгөө.

С. ОЧИРОВ.

ОЛЗО УТЫ, ГАРЗА НЭМЭНЭ

Үнгэрхэн 9 нарын дүнгөөр Зэдын аймагай нэгэшье предприняти олзо оршотой хүдэлбэггүй. Харин гарзын хэмжээн энэл хугасаада дүн хамтадаа 608 миллион түхэргитэ хүрбэ. Энэнь нёдондо жэлэй энэ үетэй сасуулхада, 111 миллион түхэргитгөөр эхэ болоно. Үйлэдбэри байшоогүй, хүдэлөө болоһон шэнги байбашье, оройдоол 3 нарын туршада Петропавловкын мяханай комбинат 280 миллион түхэргитэй, тоһоной завод—100 миллион, "Джидасельстрой" гэжэ нэмэл түхэлэй акционернэ бүлгэм 190 миллион түхэргитэй үри шэри гарганхай байха юм. Эндэхи ажалшадай хэдэн нараар мүнгэ абадаггүйнэ баһал мэдэжэ юм ааб даа.

Тус предпринятинуудай саашанхи хуби заяанинх хүндэ. Өөдэлэн хэргэхэ ямаршье харгы зам үгы шэнги. Үдэр бүри үнэ сэн нэмэнэ, арад зон үгырнэ, үйлэдбэрилхэн продукциин наймаан урагшаа ябанагүй. Хүдөө

В.ШАГДУРОВ.

МЭРГЭЖЭЛЭЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛЭЭ

Буряад Республикадахи Гүрэнэй налогово инспекциин хүдэлмэрилгэ- шэд мэргэжэлээ дээшлүүлхэ зорилготойгоор хирэ-хирэ болоод лэ нурулсал үнгэргэжэ байдаг. Энэ удаашье 5 үдэрэй туршада тэдэнэр элдэб лекцинуудые шагнаба, дүй дүршлөөрөө хубаалдаба. Бухгалтер- ска ажалаар, гүрэндэ тоосолгоор, документ шалгах олоо аргануудаар, подоходно татабаринуудаар болон бусад асуудалнуудай манганаашаг тугалтай хэлсэлүүд үнгэрөө. Мүн тинхэдэ хуулида үндэнэлэн хүдэлхэ,

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

Буряад Республикын арадуудай

съездые угтуулан

ҮНДЭНЭН УЛАС ТҮРЭМНАЙ
БҮРИН ҮЛЭХЭ ГҮ?

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо

ДАЙНАЙ ХОЙТО ТЭЭХИ
ЖЭЛНҮҮД

ҮНЭР ЭХЫН ЖАРГАЛ

Гүрэй солдон

Жэргэмэлэй дуун
"Жэмһэг" бүлэг
СПОРТ

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ТОГТООЛ

1996 оной июлийн 3-ниие амаралтын үдэр гэжэ соносхохо болон 1996 оной ноябрь, декабрь нарануудта амаралтын үдэрнүүдые шэлжүүлэн хубилгах тухай

Эрхэтэдэй амарха ба хуналтада хабаадаха конституционн эрхэнүүдые бэелүүлхэ хэрэг хангахын тула, мүн хуулитай зохиладуулан, хуналтада бэлдэхэ зорилгоор бүхы хэмжээнүүдые бэелүүлхэ болон Россин Федерациин Президентын дабтан үнгэргэгдэхэ хуналтые амаралтын үдэртэ аад, нийтэ хуналтын дүнгүүдые тодорхойлон үдэрэй хүүлээр 15 үдэрһөө сааша хожомдуулангүй зарлаха уялгатай Россин Федерациин хуулиин түб комиссиин хандалгатай дашарамдуулан, Россин Федерациин Президентын 1996 оной июлийн 19-нэй захиралтые дүүргэн, Россин Федерациин Правительство ингэжэ тогтооно:

1. 1996 оной декабрийн 14-нэй амаралтын үдэрые 1996 оной июлийн 3-най средада шэлжүүлэн, 1996 оной июлийн 3-ниие амаралтын үдэр гэжэ соносхохо.

2. Амаралтын үдэрнүүдые 1996 оной ноябрийн 8-най пятницада болон 1996 оной декабрийн 15-най воскресениһээ 1996 оной декабрийн 13-най пятницада шэлжүүлэн абаашаха.

Россин Федерациин Правительствын Түрүүлэгшэ
В.ЧЕРНОМЫРДИН.

Москва,
1996 оной июлийн 20.

ЭМНИГЫЕ ҺУРГАГША

Сэрэгэй албанай
хүүлээр адуушанаар
хүдэлхэ зуураа залуу-
шуулай олонийтын
ажалда хабаададаг,
илангаяа спортын та-
лаар оролдолго гаргадаг
габьяатай. Тэрэ олохон
эмниг моридые хургажа,
малчадта, хонишодто
дамжуулхан байха.
Сагаан нарын хайн-
дэрнүүдтэ мори шэмэг-
лэн бэлдэдэг, мори урил-
даанда хабаададаг бай-
ха юм.

Мүнөө үедэ Лубсан
Жанаев совхозой ороһо

таряанай тоог дээрэ хүдэлнэ,
нүхэрын Сэсэгма Базар-
дашевна Шэтын мединсти-
тудай хүүлээр терапевтээр
хүдэлнэ.

Э. БУДАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.ЖАНАЕВ.

ТОБШОМЭДЭЭСЭЛНҮҮД

ажахые гүрэнэй зүгһөө туһалан
хүгжөөхэ гэгэн асуудалай хэдэ
табигдажа байбашье, хэмжээнэй
абтахань хэзээ юм даа.

В.ШАГДУРОВ.

шалгалтын үедэ бэээ яажэ барихаб,
ямараар хөөрэлдэхэб гэгэн
ойлгосонуудта ехэхэн анхарал
хандуулагдаа. Иимэ нурулсалнуудай
хажуугаар налогово албанай
хүдэлмэрилгэшэд Улаан-Үдын,
Эрхүүгэй, Москвагай ба Новоси-
бирскын экономическа дээдэ
хургуулинуудта олоороо нуруадаг байха
юм. Налогово албанай гүрэнэй
академидэ (Москва хото), Новоси-
бирскын университетэй экономикын
институтта, Улаан-Үдын ба Эрхүүгэй
дээдэ хургуулинуудай экономикын
факультетуудтэ мэргэжэлээ дээш-
лүүлхээр хүнүүд ходо эльгэгдэжэ
байдаг.

ХУУРМАГ СААРНАЙ
СЭН—4 МИЛЛИАРД

Архи худалдажа, олоо олохо
дуратайшуу олон. Илангаяа хямдахан
хатуухарые олоод, тэрэнэйнгээ гүлөө
үшөөтүлбэри гүрэндэ түэлгүй, гүрэн

зуурахаан "томо" мүнгэ сохижорхихо
гэгнэшье хүнүүд байха. Тээд иимэ
архитай юрын лэ хэмэл архи ха юм
даа. Хүнэй бээ махабадта хортой
байһыень хомхой наймаашад хайн
мэдэбэшье, ханаагаа зободоггүй.
Хуули бүүдүүлгээр эбдэжэ бай-
наашье тоодоггүй. Алар 4 миллиард
түхэргитэй акцизна налог (спиртын
түлөө) Москвада түлөөбди гэжэ
хуурмаг саархатай байһанхоёр фирмэ
хаяхана эхлүүлэгдээгээ мэдэсэгдэ
лэн. хаяхана Гүрэнэй налог
татабарин хүдэлмэрилгэшэд баһангэ
нимэ фирмые балшыса бариба.
Спиртын түлөө 3 миллиард 935
миллион түхэргитэй акцизна налог
гүлөөтэй гэгэн документые
үнэмшэлхэн Москвагай түбэй
захиргаанай 9-дэхи ГНИ-гэй саархан
үлэн дээрээ худал байшоо. Энэ ехэ
мүнгэнэй спирт хаанаһаа олодог юм,
хүн энэ хэтэрхэн ябадалданы
хамаатайб гэгэн асуудалнуудта хая
эхилэн мүрдэлгэ харюусаха бээ гэжэ
найдагдана.

А. ДОРЖИЕВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ДОЛООН ХОНОГ

Ниитэ республиканска хэмжээ ябуулганууд

Декабриин 17. Буряад Республикын Правительствын заседани. Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ А.В.ПОТАПОВ.

Декабриин 9. Хүдөөдэ гэр байрын барилгыг мүнхэн сангай талаар дэмжэх тухай Президентын Зарлигыг бэлдүүлх тухай зүблөөн. Барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга.

Декабриин 10. Республикын Президентын дэргэдэхи Үндэр напатайшуудай зүблээй заседани.

Барилгын хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга.

Декабриин 11. Барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга.

Аграрна реформын талаар республикын Президентын дэргэдэхи зүблээй заседани.

Налогууд ба түлбэринүүдэй талаар онсо комиссийн заседани. Стандартизацийн ба метрологийн түбтэй танилсалга.

Декабриин 14. Экономикын ба социальна ажабайдалыг хүтэлбэрилгын онсо гуримыг бэлдүүлх талаар комиссийн заседани.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.К.Агалов.

Декабриин 20. Оруулагдаагүй түлбэринүүдэй талаар комиссийн заседани.

Декабриин 12. Экономикын ба социальна ажабайдалыг хүтэлбэрилгын онсо гуримыг бэлдүүлх талаар комиссийн дэргэдэхи хүдэлмэрилгын бүлэгтэй заседани.

Декабриин 16. "Олзын хэрэг эрхилэлгэ ба бизнес" секцийн заседани.

Декабриин 19. Экономикын хүтэлбэрилгын онсо гуримтай холбоотой Буряад Республикын Президентын Зарлигуудай болон Правительствын тогтоолнуудай проектуудай талаар наамжануудай алгасалыг усадхага.

А.Н.ЖИЛЫЦОВ.

Декабриин 9. Олзын хэрэг эрхилэлгыг дэмжэлгын жасын зүблээй заседани.

Декабриин 15. Хүн зонийе социальна талаарнь дэмжэлгын жасын зүблээй заседани.

Декабриин 18. Экономикын хүтэлбэрилгын онсо гуримай эрхэ байдалда банкнуудай хүдэлмэрийн талаар зүблөөн.

Декабриин 19. Хоорондын тоосоонуудыг бэлдүүлх талаар хүдэлмэрилгын бүлэгтэй зүблөөн.

Декабриин 20. Буряад Республикын экономика аюулгүй байдалай асуудалнуудай зүблөөн.

Декабриин 18-19. Районууд, хотонуудай захиргаануудай мүнхэн сангай таагуудыг даалганаартай семинар-зүблөөн.

Декабриин 9. Хүн зонийе ажалаар хангалгын талаар түбүүдэй директорнуудыг урилгатайгаар "Экономикын ба социальна ажабайдалыг хүтэлбэрилгын онсо гуримай эрхэ байдалда ажалаар хангалгын албануудай зургаануудай хүдэлмэри тухай" асуудалаар министерствын үргэдхэмэл коллеги.

А.Ч.НИМАЕВА.

Декабриин 10. Буряад Республикын театрай ба сэнгэлгэ харалгын предпринятинуудыг контракттын гуримда оруулаха асуудалаар зүблөөн.

Декабриин 21. Эрэ, эхэнэр боложо абалсахан гэр бүлүнүүдэй республиканска дүрбэдэхи конкурс. Загарай нууриг.

Декабриин 15. Даппа-Рабдан Батожабайн 75 жэлэй ойдо зориулагдахан үдэш. Буряад драмын театр.

Декабриин 21. Опера, баледэй театрай ахамад балетмейстер А.Г.Батубаевай зохёохы ажалда зориулагдахан үдэш.

Декабриин 14. Байгал ансамблин солист, Буряад Республикын арадэй артист Аюор Аюонсөвэй зохёохы ажалда зориулагдахан үдэш.

Декабриин 13. Россин габыята уран зураача Солдон Рингичинэй тухай выставкыг нээгэ.

Декабриин 10. Н.М.Карамзинэй 230 жэлэй ойдо зориулагдахан выставкэ. Үндэштэнэй библиотекэ.

Декабриин 11. Литературын ба искусствын талаар гүрэнэй преминуудээр комиссийн заседани.

Декабриин 12. Хэжэнгын арадэй театрай Буряад Республикын гүрэнэй шанда дэбжүүлгэдэхи зүжэг.

Декабриин 9-11. Англи хэлэнэй багшанарай республиканска конкурс.

Декабриин 9-11. Буряад Республикын эвенк хүүгэдэй фольклорно коллективүүдэй Хойто зүгэй арадуудай хүүгэдэй зохёохы коллективүүдэй "Ходоодо наранай хойнохоо" гэхэн бүхэроссийн зональна фестивалда хабаадалга. Красноярск хот.

Буряад Республикын дээдэ нургуулинуудай дунда үнгэргэгдэдэг гитарна дуунай конкурс.

Декабриин 9-14. Эстрада миннаторануудай студентнэрэй театруудай фестивал.

Үбэлэй футболоор "Буряад ороной үбэлэй бүмбэг-97" гэхэн шанда хүртэхын тулаа Буряад Республикын түрүү нуури эзэлхын түдөө мурисоон.

Декабриин 10-11. Гэр бүлэтэй хүдэлмэри ябуулаха асуудалнуудай республиканска нүүдэл семинар. Бэшүүрэй район.

Декабриин 19. Экономикын ба социальна ажабайдалыг хүтэлбэрилгын онсо гуримаар налбарийн эмхи зургаануудай хүдэлмэрийн асуудалаар Буряад Республикын Хүн зонийе социальна талаар хамгаалгын министерствын коллеги.

А.П.ТАБАЛАЕВ.

Декабриин 10. Буряад Республикын гадаадын экономика ажал ябуулгада хабаадагшадтай семинар-зүблөөн.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблээй албан.

Буряад Республикын Хуули

"БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГАЗАР ДЭЭРЭ ХАРИИН ОРОНУУДАЙ ЭРХЭТЭДЭЙ БА ЭРХЭТЭНЭЙ НЭРЭ ЗЭРГЭГҮЙ ХҮНҮҮДЭЙ БАЙХА ГУРИМ ТУХАЙ" БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАПТАНУУДЫГ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Статья 1. "Буряад Республикын газар дээрэ хариин оронуудай эрхэтэдэй ба эрхэтэнэй нэрэ зэргэгүй хүнүүдэй байха гурим тухай" Буряад Республикын Хуулида (Буряад Республикын Ардай Хуралай Ведомостынүүд, 1995, № 3 (14), № 9 (20) удаахи хубилалтануудыг оруулха:

1. 10-дахи статьяг иигэжэ найруулха:

"Буряад Республикада ерөөн хариин оронуудай эрхэтэд ба эрхэтэнэй нэрэ зэргэгүй хүнүүд Россин Федерацийн тамуужанай дэбисхэр дээрэ гарахадаа (ошохоодоо), олзын хэрэг эрхилхын гү, али олзотой ондоо ажал ябуулхын тула тодорхойлогдохон хэмжээнээ үлүү гарахан мүнхэ, эд зөөри, бусад үнэтэй сэнтэй зүйлнүүдэ тамуужанда тэмдэглүүлхэ уялгатай.

Россин Федерацийн Тамуужанай кодексын болон Россин Федерацийн тамуужанай хуулийн бусад хуули ёһонуудай нормативна актинуудай тогтоонон гуримаар мүнхэн, эд зөөри ба бусад үнэтэй сэнтэй зүйлнүүд тамуужанай тэмдэглэл гарадаг".

2. Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хариин оронуудай эрхэтэдэй ба эрхэтэнэй нэрэ зэргэгүй хүнүүдэй саг зуура байха тухай дүримэй ("Буряад Республикын газар дээрэ хариин оронуудай эрхэтэдэй ба эрхэтэнэй нэрэ зэргэгүй хүнүүдэй байха гурим тухай". Буряад Республикын Хуулида хабсаргалта) 5-дахи статьягай 3-дахи хубида дурдагдахан "Россин Федерацийн Нөөсэлгын банкын буряадай банкын албан зургаанууд" гэхэн үгэнүүдэ "Буряад Республикадахи банкнууд" гэхэн үгэнүүдээр нэлгэхэ.

Статья 2. Тус Хуули толилогдохон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент

А. В. ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ хото
1996 оной сентябрийн 25.

НАЙМААНАЙ · ГЭР ТОЛЛОГДОБО

Улаан-Үдын гадар хубсаһанай фабрика соо Буряад Республикын худалдаа наймаанай-промышленна палатын эмхидхэн выставкэ-яармагай нээлгын ёһолол декабриин 7-до үдэрэй 11 сагта болобо.

Буряад Республикын промышленнигуудай, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной президент, локомотив-вагон заһабарилгын заводой директор А.С.Коренев, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В.К.Агалов гэгшэдэй үгэ хэлэһэнэй удаа хадаг дээрэ сагаан эдөө бариган буряад, даһа, хилэмэ бариган орд басагад ёһолол айлшадаа хүндэлбэ. Улаан минданаһай таһалагдаһантай удаа гадар хубсаһанай фабрикын доодо дабхарыг сүм эзэлхэн выставкэ-яармагта булта оробобди.

—Энэ выставкэ-яармагай түрүүшын шата февральн 15 болотор хүдэлхэ юм. Саашадаа үшөө үргэдхэгдэхэ, ходоодо энэ худалдаа наймаанай ажалай үргэлжэлүүлэгдэхэ хадань энэниие худалдаа наймаанай гэр гэжэ нэрлэхэдэ болохо,—гэжэ худалдаа наймаанай гэрэй директор Василий Георгиевич Бураков хэлээ һэн.

Досоонь уужам, салуу. Мүнөө сагайхяр зэмсэгжүүлхэн таһалга бүхэниие ямар нэгэн фирмэ, предприняти, нүхэрлэл, акционернэ бүлгэмүүд эзэлнэ.

"Стройкомплект" предпринятиин таһалга соо хирнисэ, цементһээ эхилээд, сантехническэ хэрэгсэлнүүд харагдана. Байһан сагай байдалаар багсаахада сэнгыншыг үндэр бэшэ. Тус предпринятиин генеральна директорэй орлогшо Сергей Михайлович Щеголев эд

бараагаа магтажа орогнодой анхарал татана.

"Бурятмебель", "Теплоприбор", "Улаан-Үдын нарин сэмбын мануфактура", "Улаан-Удметснаб", "Локомотив-вагон заһабарилгын завод", "Авиаавод" гэхэшэлхэн уншахада гаргашануудайныше захидаһ хүрэнгүг. Сохом 200 гаран фирмэ, предпринятинууд хабаадана гэжэ мэдээтэй.

Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой эзэлхэн таһалга соо үйлэдбэрилхэн продукцияһань гадна стол дээрэ байһан компьютер тус предприняти гухай

мэдээсэлнүүдэ хэнэ. Орогнод тэрэнииниеш харахадаа, АВРЗ-мнай гансал локомотив, вагон заһабарилдаг бэшэ, үшөө трамвайнуудыг заһабарилдаг болоо юм байна гэжэ ойлогшо.

Энэ талаар 1 жол урда хүдэлжэ эхилээшье һаа, гансал республикынгаа бэшэ, бусад Усолье-Сибирское, Ангарск, Иркутск, Шэтэ хотонуудай трамвайнуудыг заһабарилха

Фоторепортаж

захил абажа байнхай юм. Зондошье худалдаха юм энэ элбэгээр табигданхай.

Улаан-Үдын авиазаводой бүтээгдэхэн юмэнүүдэ шаһарынһайн. Мүльһэ хин саһирһаа эхилээд, кухний гарнитур хүртээр табията Зүгөөр тэдэ юмэнүүдэйнь с бэшгэгдээгүй, хэлсээнэйл хаш. Үйлэдбэрийн началь Валерий Петрович Абр

мовшыг мэдэнгүй. Үнэгүйг алдажархихань харамта үнэгтэйгөөр хүн абахагүй байгүб даа. Энэ тэдэнэй шүүхэ алдахань ооһодынһаа хэр "Харуу хүн хоёр дахин түлхэ (алдаха) гэжэ дэмы хэлсэдэгтэй."

Үйлэдбэрийн-коллективнэ "Улаан-Удметснаб" предпринятиин директорын Базар Данзанович Дондоков түдөөмнэ. Энэ табигданхай процент продукциянь ооһодынһаа үйлэдбэрилхэн, бэшынэ онд тээһээ асарһан юм ха.

Тинхэдэ хизаарламал хариусалгатай "Волжанка" нүхэрлэл ооһодоо юушье үйлэдбэрилхэгүй, ондоо тээһаа хубсаһа асаржа худалдан Арендээр абаһан талмай дээрэ автомашинуудыг байлгада газар, парикмахерска, хүдэлмэри татангай хюмһа хюруу заһабарилдаг нээхээр хараалтай.

Анханда энэл дабхарта гадар хубсаһа оёжо байһан зог байрала абуулхадаа иигэжэ ажамидарха аргаа олоно гэһнэ...

Эндэ байһан юмыг буултыг тооложо болоһогүй. Өөһэдэ ерөхэдээл харахат, хэрэгтэ юмээс абахат. Адли эд асарһан олон ажахынүүд байһа.

Нүгөөдэһөө нэгэ байгүб үнэгүйгөөр худалдаа шань лэ шүүхэ байһа бшуу. Танай харахат шэлэхэ, худалдан абаһа юмэн ондоо энэ байдаа.

Т. НИМБУЕВ
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ
акционернэ "Мол
промсервис" бүлгэм
сагаан эдэгл зоно
анхарал татана
Буряад Республикын
Правительствын Тү
рүүлэгшын нэгэдэхи
орлогшо В.К. Агалов
үгэ хэлээ; акционер
нэ "Наран союз-
сервис" бүлгэмэй та
биһан зүйлнүүд.
С. БАЛДУЕВ
фото

РАД БҮХЭН өөрийнхөө байдал
өөрөө тодорхойлох эрхэтэй юм.
Энэмний уласхоорондын хуули
гол, уялгата дүрим болоно.
Энх байдлыг эрх бүхэнийг бэслүүлх
Уласхоорондын хуули эрх
дүрим нь зундоо хүсээ
дүгтэй юм. Бүх арадууд өөхэд
гичээ эрх зэргийг, эконимическа,
аальна ба соёлой хүгжэлт
дүгтэйгөөр тодорхойлох эрх
дүгтэйгөө тэмсэлээр өөхэд
дүгтэй. Зарим арадууд өөхэд сооноо
дүгтэйгээр ажал ябуулагшад
дүгтэй, тэднэрийн политическ
ябуулагшад эсэст гүрэн түрээ
дүгтэй. Гэх зуура оидоо гүрэн
дүгтэй байгаад, өөхэд
дүгтэй тодорхойлох, өөхэд
дүгтэй байгуулахын түлөө тэмсэдэг
дүгтэй ушараар энэ зорилго
дүгтэй шадангүй, тэмсэлээр
дүгтэй арадууд бии. Тэрэн
дүгтэй зорилго дүгтэй гэх гү,
дүгтэй даанхай тусгаар гүрэн түр
дүгтэйгөөр, эдэд түхэлээр
дүгтэй байгуулах арадууд бии.
дүгтэй буяад ардшыг өөхэд
дүгтэй түлөө эрид тэмсэж, 1921
дүгтэй автономито хоёр областыг
дүгтэй шадна гэн. Тэдэн үндэ
дүгтэй дээр 1923 онд Буяад-Монго
дүгтэй байгуулагдана юм.

Байгууллын үедэ
алдэб бүлэгүүдэй, эсернууд,
шевиүүдхээ эхилээд, партинуудай
мэриэлэгшэдэй шовинизмтай хүндэ
болохон байна. Өөрынгөө гүрэн
болохо гэжэ хэдэн зуугаад
туршада арадайнгаа
бодолын бэлүүхээр
буряад үндэхэ яһанай улс
мэргэжэлтэ зүдхэлтэн байһан
Доржо Ринчино, Михай Ербанов,
Жамсарано, Михаил Богданов
бусадай бэлэ гамнангүй тэмсэлхэй
бүдэнэр мүнөө оһодын Буряад
ажаһуунабди.

Энэ үедэ энэ ушар байдалые
аади? Бидэнэр, 90-ээд онуудай
гүрэн түрынгөө мандаа ямар
шанартайе ойлгоно гүбди? Буряад
ажаһуухада, тиймэ байха ёһотой
шэнгээр аа һаһанабди. Зүгөөр
болон эрхэ байдалда отол дадаха,
гэжэ оролдодог мүнөөнэй
яһанай дарганартай тэрэ үсын
ударидагнадай адли байгаа һаа,
юушэ туйлажа шадахагүй,
улашаа үгы байха һэн.

Умар республикагүйгөөр буряадууд
дунхай арадай зэргэнхээ гараад байха
Эрхүү буряадуудыг абаад үзэсбди.
Эрхүү дээрнөө үдэртэ өөхэдэнгөө
нээр, өөрнөөр автономнито округыг
гараадаг. Юундэб гэхэдэ, тэндэнг
нэ тэдэниие хамгаалдаггүй,
дэндэнь зохидгүй харша байдаг.
дунтайнгаа дунда ажагуудар
хид үшоошье ядалданагүй. Харин
туули алуургад, дээдэ эрдэмтэй
шодой олонхинь нотагаар бусаха
гүй байна. Эрхүү, Ангарск, Усолье,
Ховоо мэтын хотонуудта эрдэм
лалтай буряадууд даалдты, элинь
элэмиын үзэгдэлнүүдтэй ушарна.
босорол багатайшуул эдэ мэтые
гүйтэн гэлэй. Зүгөөр сэхээгэнэй
дээршэ доромжлоуулханаа мэдэррэг
нээ Буряад Республикада зоожэ
но.
зайлашагүй ушар. Округ мэтэ
мэжэнэй үндэһэнэй байгуулалта
ан миллион хүнэй ажагуудар
стиин урданаа удаан тулажа
агүй, үндэһэн түхэл шарайгаа
адажа, эсэстээ ехэ арадай дунда
нээ халаха. Харин мүнөөдөө
той үндэһэн зоной эрхим хубинь
Буряад Республикада, гаража ерэнэ.
буряадуудай хубитын 25 процент
тар тэндэ үлэхэдэ, автономиие
уажархиха.

оолож байсан эдэ ябадалуудыг,
өмнөх тойрогой мүнөөнэй
мэргэлдээ тоохо дурагүй.
Хүмүүн мэтэ бага арадай өөрийшөө
мэргэлдээтэ нүдөөгөө үзүүлжэ
харгагүйнь харамтай. Бишыхан
хүснэгтэ республичаны гэжэ нэрлэ,
хүмүүн хөгжөгтэй, хүнүүд эндэлээ
ошонон зангаараа. Усть-Ордын
уданныггүй угы болохо. Өөрөө

тэндэхээ уг гарбалтай хэн хойноо байдалын мэдэнэб.

Тийнхээ тийтэрээ Буряад Республикымнай ерээдүй хэр пайдамтай гээнэб? Хитадай буриадууд, эрхүү буриадууд, СНГ-эй оронуудай буриадууд, тэдэнэй ойлгосоор, бүрин эрхэтэ, гүрэн шахуу республикадаа ерэжэл байдаг. Тээд уулараймнай үбгэ дээдэшүүлэй бидэндэ оложо үгэһэн республикымнай нэгэ жэл үнгэрһэн хойно Забайкалийн губерни гү, али Забайкалийн республика болгожо хубилгаха тухай шэнэ зарлигаар эсхэжрэхёо наань, яахабиди?

Энд ямаршье найдабари угы. Юундэб гэхэдэ, гүрэн түрэтэй байлгыг хоёр эрхэ нүхэсэл хангадаг гэбэл, үндэһэнэй хүр һүлдэ болон үндэһэнэй ударидагшад

илангаяа, басагадтаа нарин нягтаар,
 һэргэмжэтэйгээр хандалгын жэшээ
 болоно. Японойхидой тоо 110 миллиондо
 хүрэдэг. Харин бидэнэр хахад
 миллионшье хүрэхгүй аад, жэгшжэ, залд
 гэхын орондо ород боложо байһан
 үхибүүдэйнгээ татагалзаха дэбхэрхые,
 орилло шашихаые баярлан һайшаадаг
 гэшэбди.

Үндэхэн угсаатандамнай
бодомжолхоор зүйлнүүд олон, удаан,
арбаад жэлнүүдэй туршада тэдэ суглараа
бшуу. Юундэб гэхэдэ, үндэһэтэнэймнай,
республикымнай (1937 онһоо хойшо)
нэгтгэһе ударидагшань республикынгаа
ерээдүйе, гол зөөри баялагнай болодог
үндэһэн гүрэн түрһе бүридүүлхэ,
бэхижүүлхэ гэжэ оролдоогүй. Мүн бага

ерээдүйн ямараар эрьеж эрэхэнь
тэрээндэ огтошье хамаагүй. Миисгэйн
хохор зулзагандал, тэрээндэ найдаһан
ахир тэнэг арадые тэрэ үбгэн наһандаа
захираад абаха юм байна гэхэн хүсэлтэй
болоо ха.

Юрэл, өөлхдөө гэмтэйбди. Доторойнгоо эмхидхэл, гурим зохёожо шаданагүйбди. Муухай гэжэ тоолодог дээрлээ политикада оролсохоноо дагирнабди. Энээнхээ улам, Буярад ороноймнай засагта алаг нэшхэлтэй хүнүүд шургажа ороно. Засагта амташаад, бидэнэрье хуурмагшаан мэхэлһэндээ бүри урмашанхай. Мүнөө тэдэнэр үзмэдэлһэн талмай дээрээ бага бөхээр нүдлэжэхые бэлдэнэ. Удаань Буярад

Буряад Республикын арадуудай съездые угтуулан

ҮНДЭХЭН УЛАС ТҮРЭМНАЙ БҮРИН ҮЛЭХЭ ГҮ?

РЕДАКЦИНАА. Дорь толилогдонон статья соогоо автор буряад арадай гүрэн түрын ерээдүй тухай бодомжолходоо, шухала олон асуудалнуудыг зүбөөр табина. Юуб гэхэдэ, тэрэ 1990-ээд онуудай эхээр Буряад-Монгол Арадай Нам (БМАН), Үндэһэнэй хэргэн хүгжэлтын “Нэгэдэл” хүдэлөө байгуулжа, үүл арадайнгаа

БОЛОНО.

Эдэ хоёр нүхээсэл манда байна гү? Нүр
 хүлдэмнай алин бэ? Үндэһэнэй нүр хүлдэ,
 юрэ, сэхээтэнэй ажал хэрэгүүдтэ, һанал
 бодолнуудта үзэгдэхэ жэшээтэй.
 Тиихэдэнь манай сэхээтэн юугээ хэнбэ?
 Мүнгэ олон. Диссэртацинуудые бэшэнэ.
 Хари орондо, хари республикада тэднэ
 хэрэгтэй болохо юм гү?

Буряад сэхээтэн нэгэ хэмжээ ябуулгаһаа нүгөө хэмжээ ябуулга хүрэтэр Сагаалгаһаа тайлаган, тайлаганһаа хотын сэхээтэнэй клуб, ямар нэгэн помой презентаци хүрэтэр амьа сагалатар хөөрөөгэдэнэбди. Одоол бага үхибүүд мэтэ нэгэ нааданхайгаа хаяад, нүгөө нааданхайда эрхэнэбди. Даамай нэгэ хэрэгтэншье зоригжохо зүрхэн байхагүй. Зоригжомоор тиимэ хэрэг мүнөө ганса: Буряад гүрэн түрээс, Буряад Республикаа бүрин үлөөхэ, бэхижүүлхэ ябалаа.

Олон эрдэмэй нэрэ зэргэтэй болоһон хүбэлгэн эрдэмтэд манда бии. Зүгөөр Забайкалийн губернидэ тэдэнэр юу хэхэб? Мүнөөнэйхидэл, ханал бодолнуудыг түрэхэ, харинан засагыг бэхжүүлэхэгү? Манда багшанар, нийгэмэй оршониинэ шэнжэлэгшэд, түүхэшэд бии. Тэдэнэр зүблэлтэ Россин шэнжэтэй эрдэмүүдтэ, Россин патриотизмда, Росси Эсэгэ орондоо янаг дурлалтай байлгада хургана.

Харин зүбөөрөө гэвэл, залуушуулыг манай республикада, манай түүхэд, үндэштэнэйнгөө баатарнуудта инаг дуратайгаар, Буриад ороноо хамгаалагшдыг, Буриад ороной эрдэмтэдыг, үндэштэнэй түүхэшэдыг, математикуудыг, философуудыг, медикуудыг өөһэдынгөө республикада, өөһэдынгөө арадта хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Республикымнай хүжэлтыг үргэлжэлүүлхэ кадрнууд хэрэгтэй.

Манай залуушуул ямаршье харууһа, анхаралгүйгөөр зүндөө өөдөө болоно, һэнхэл сэдхэлэй ямаршье уг баялигууд туһаа ойлгосогүйнүүд. Хэн тэдэнтэй хүдэлмэй буулнаб? Тэд хайшаа ошохо юм? Шургаха нүхэнүүдын гэгээ, рэкет, гэрэлгүй бүглүү углуу булангууд мүн. Харин али бүхые зүбшөөдэг баруунай абари заншал, телевидени, журналнуудые дамжан, басагад, хүбүүдыемнай хальхай хүшгэн ябадалда дадхаана. Бидэнэр энээнэе ойлгоогүйшэн болонобди.

Хуули гаргадаг япон эрэшүүл, урда-
зүгэй (халуун шуһатай) эрэшүүлэй
хилыень гаража, тэдэнэй орондо ерэлгы
хизаарлаһан хатуу хуули абанхай. Тиимэ
эрэшүүл япон эхэнэрнүүдэй хэшхэл
сэдхэхыле тэнсүүригүй болгожорхихо
гэжэ хэргылнэ. Энэ бол залуушууддаа,

мүнөө үеын улас түрын байдалда олоной анхарал хандуулхыг оролдоо юм. Гэхэ зуура зарим ушарта В. Хамутаев арадайнгаа мүнөөнэй байдалда үнгэрмэ дорой сэгнэлтэ үгэнэ хаш. Энэ ушар илангаяа Л. В. Потаповай ажал ябуулга тухай хэһэгтэ хабаатай гэжэ манай редакци тоолоно.

хэийншье зонйнгөө тоо олошоруулха талаар хэмжээ абаагүй, республикынгаа, үндэнэтэйнгөө бөө даагаад, тусгаар дабшалтада бэлдээгүй бишуу. Балтийн далай шадархид зүбэлтэ байгуулаалтын бүхы жэлүүдтэ бөө даанхай байдалда, СССР-һээ гаралгада бэлдэ хэн шуу. СССР-гэй сасуулхада, Эстони оройдоол 17 мэргэжэлээр кадрнуудые бэлдэдэггүй байгаа. Балтийн республикануудай ЦК-нуудай нэгдэх секретаарна Москвай захиралтаар зоож ерөншэдэй тоое аха аргаараа дооншон оруулхые оролдодог хэн. Ерүүл зон тоогоороо булю болошохо гэжэ нэргылдэг хааб даа. Тихэдэн манайхид эшелон эшелонор зөөлшадые угтан абжа, тэдэндэ газар, талха тарья, гэр байра, адуу мал, мяха тоно үгэжэ тэжээдэг байгаа. Москвагай засагаархидта хаймнаржа, өөрынгөө арадые доройтуулхан манай толгойгүй дарганарай "ашаар" лэ мүнөөдэрэйнгөө байдалда хүрөөбди.

Мүнөө Россин федеративна гүрэн турын байгуулалта бүридүүлэгдэж байна. Энэ ямар удхатай бэ? Тодорхойлбол, түбнөө яг мэдэлтэй гүрэнэй орондо федераци байгуулах шухала бшуу. Федерацин субъект бүхэн бээс даагаад, Түбтэй өөрын договор тогтоожо, доторойнгоо ажабайдалыг өөхэдөө тусгаар зохёодог. Татаарнууд, яхадууд, башкирнууд, эрхүүгэйхид бээс даанхай байдалай оншоо оромые шууд асглажа, урагнаа ябашоо.

Харин буряад орон хадынгаа саана хороһон зандаа. Зайн гал, алмаз, нефть мэтын үгы дээрэхээ бэшэ, харин манай хүтэлбэрилэгшэдэй өөрын зорилго доторой хүсэл үгы дээрэхээ иимэ байдалдаа оронхойбди. Элбэг-Доржо Ринчино түрэл арадайнгаа байдэл нэргээн мандуулха, бэээ даанхай тусгаар эрхэтэй болгохо гэхэн эрхимэй эрхим уг бодолгоор зоригжон, энээнэй түлөө ами наһаяа үгөө нэмнай. Харин буряадууд Потаповай түлөө дуугаа үгэхэдөө, Ринчиногой уг бодолгыг үнэнэн болгож, Оросой халхинда хиидхүүлээ бшуу. Эсэстэнь 1995 оной зун Потапов буряад яһанай Сагановай правительстве тараагаад, МВД-гэй, Минфинэй хүтэлбэриһөө буряадуудыг хурьямжалан холодуулаа. Ондогоор хэлэхэдэ, буряадуудыг толгой тоолон, тоншожо байна бшуу.

Потанлов муу ханаатай гэхээс ханана бэшэб. Тэрэ хэдыдэхипые үедөө буряад байгаагүй, манай үбшэн газарые мэдэнэгүй. Мүсэ мүсөөрөө халгаагдаад, Усть-Ордынгаа дали жэгүүрэй үдэр бүри хатажа, хорсож байһыие миин ажалаха хубитай арадай уйдхарые буса яһанай хүн ойлгохошыегүй. Миини арадай

гүрэн түрын байгуулалтада довтолхо.
Тэдэнэр республикые усадхаха шэнэ
Президенты бэлдэнэ.

Манай гүрэн түрэн байгуулалтаа эсэргүүцэдэг А. А. Елаев мэтын хүнүүдэй буриадуудай дундаахаа тэб гэжэ гаража ершэдэгынь аймшгагтай байна. Тэрэ үндэһэнэй политикын хараа бодомжо бэшээд, Буриадай гүрэн түрэн усадхаха эригэ табина. Тэрэнэй хэлэлээр, ушарын гэбэл, Буриадай гүрэн түрэ үндэһэ яһаганай хоорондын харилсаануудта тон олон бэрхэшээлнүүдые ушаруулдаг бшуу. Тийгэдшье Буярад Республикын арад зон олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг ха юм гэхэшээн далдална.

Ийгэжэ һанамжалхадаа, энэ хараа бодомжые зохёогшо миил арадтаа урбаа бэшэ, харин Э. Ринчино, М. Богданов, Ц. Жамсарано, М. Ербанов болон Буриад Республикые тогтоохын түлөө ами наһаяа үгэһэн олон зуугаад эрхим хүбүүдэймнай үзэл бодолшуудые бүдүүлгээр этэрээ гэжэ тоолоноб. Дурсагдагша А. А. Елаев өөрынгөө республикатай байха гэлэн арадайшгаа эрхэдэ гар хүрэхэ гэжэ һанаашалаа.

Буряад ууды доройтуулхан иимэ юумэ
Елаев юундэ хээб?

Магад Минпяцай сайд болохонь гү?
Али шовинизмын захил дүүргэнэ гү?
Алишье ушарга Елаев пангин юумэндэ
гараа далайгаа. Өөрынгөө улас түрэдэ,
республикада ажаһууха эрхын түлөө
палестинтэн, күүрднууд, хорвадууд,
ирландиинууд, чеченүүд ами наһаяа үгэнэ
ха юм.

Дорьбогуй хуламнай энэл ушар дээрэ гаража ерэнэ бшуу.

Үндэштэтэнэймнай эгээ үнэтэ баялиг - гүрэн түрөе бүрин сахиха тухай гансахан асуудалые тус статья дотор табижа туршабабди. Гүрэн түрээс алдахадаа, бүхыгөө агшан зуура алдахабди. Ородуудта, англиинхидта, японуудта гүрэн түрэ хэрэггүй, тэдэ гүрэн түрын хүрээ сооһоо ургажа гараа. Харин буриадуудта гүрэн түрэ агаар мэтэ хэрэгтэй. Үгыл хаа, ородшолуулгын ябадал улам ордоһолжо, шууд үгы болошохобди.

Тиймэһээ гүрэн түрээз яагаад бэхижүүлхэ тухай ото хэлсэжэ, энэ хэрэг бэелүүлхэ арга замуудыг эсэшэгүйгөөр бэдэрхэ гансахан зорилготой байха ёһотойбди. Энээнээ политическэ хүдэлмэрээр баталжа, ударидагшад тухай бодомжолжо байбал, хамтын хүсэлөөр тэдэнэр бии болохо байха.

Владимир ХАМУТАЕВ,
"Нэггэдэл" хүдэлсөөнэй түрүүлэгшэ.

Зураглал

Эрдэни ахаймнай
урдахаань дуу гарахагүй,
номгоншог зантай хүн нэн.
Бага зэргэ архияа баряа хаа,
баридаг, мүн ганса нэгэ түб
хуурин руу
бодхуултаадшые абадаг
хааб даа. Холын гүүртэдэ
совхозой хонидтой, хэды
үхибүүдээрээ үлөөд
гансаардааб, зобооб
гэһыень мүнөөшые болотор
дуулаагүйб. хургуулиин
үхи хүүгэдэй хажуугаар
үндэр наһатай, Эрдэни
ахайн эжы баабай хоёрын

Сэхьиень хэлэхэдэ, бидэ буряад зон хадаа бултал үхи хүүгэдтээ туһалхые, аша, зээнэрээ харууһалалсахые, гуша дүшэээ харатараа амиды мэндэ ябахые бүхы наһаараа оролдодог, үдхэхэн үриингөө үбгэрхэн, хүгшэрхэншые хойно нөөхил үхибүүн шэнгээр ханажал, хайрлажал ябадаг бэшэ гүбди?

- Үхибүүгээ шэрэхэ
коляскатай болоходоо,
машинатайшые болоһонһоо
үлүүгээр баярлагша һэм, - гэжэ
Роза абгайханай хэлэһые
мартадаггүйб. - Эрдэмээ элһэн
соо орхижорхёод, хонидоо
тогтоохоёо ябагша һэм.
Хонидни үхибүүһнээм үнэтэйм
байһан юм гээбы даа, - гэжэ
наһанайнгаа амаралтада гарһан
хойноо залуугайнгаа ябадал

Дэлхийн ямаршье арадай ёно
заншалаар, эхэ, эсэгээ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Р.Ц.
ЖАМБАЛОВА.

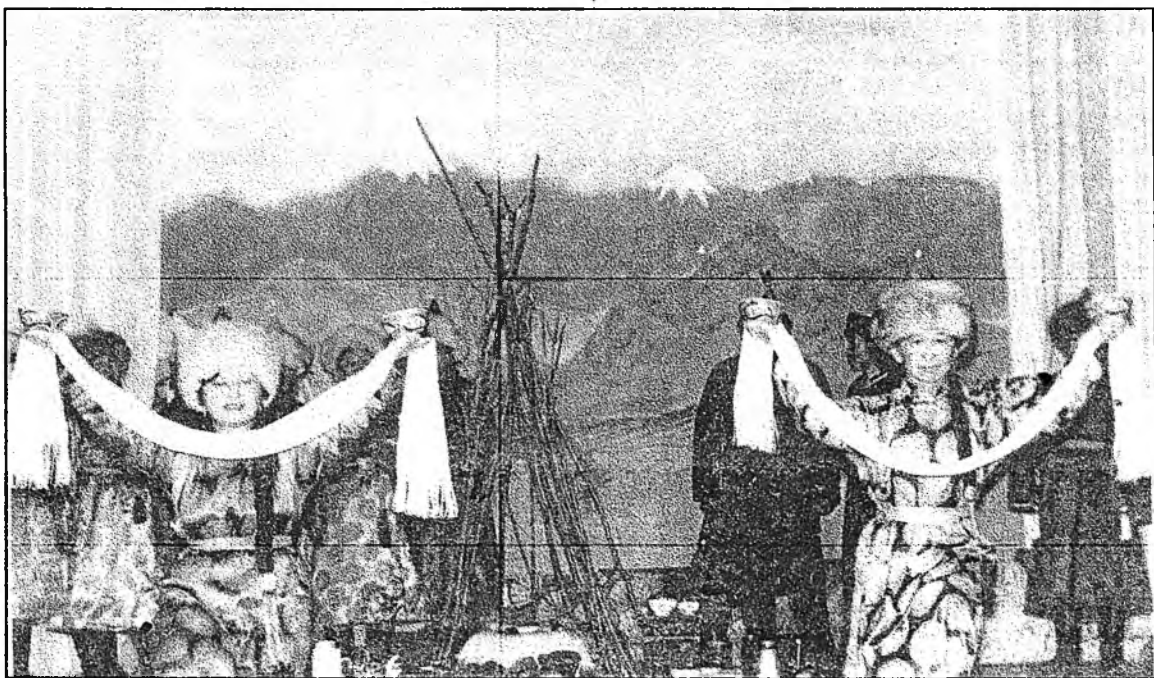
Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

Түрэй солодон

Залуу наһан - залитай үел: арюун найхан ажабайдалаймнай зүрхэ сэдхэлэй мүнүүд, зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

ЗҮҮН СИБИРИЙН үргэн ехэ хизаарта оршодог соёлой болон искусствын ори ганса томо гуламта - "академи" гэхэн үндэр нэрэдээ хүрэмэ гүнзэгэ эрдэм мэдэсэ, соёл болбосорол үгэдэг байна гэжэ энэ дээдэ нургуулин ажабайдалтай танилсахадаа мэдэрэе нэм. Үнэхөөрөөшье, үргэн уужам байшанайн алишье дабхарта уран найханай студи, хатарай, зүжэг табиha залнууд оршоно. Гадна искусствануудай факультэдэй уйтаншаг коридороор ябахад, баян, балайа дээрэ наадажа нууһан оюутад ушарха юм. Аудиторинуудай үүдэнэй саанаһаа дуушадай хоолойгоо туршажа байхань дуулдана.

Бүри дээшээ, 4-дэхи дабхарта гаража, этнологиин кафедрин ажалтай танилсаха хүсэлтэй ороходомни, энэ кафедрин лабораторие даагша Дарима Анатольевна Николаева компьютераар ажал хэжэ байба. Танилсажа, ерэнэн хэрэг тухайгаа хэлэхэдэмни, ажалаа

БАГШАНАР БА ШАБИНАР

Репортаж

орхёод, кафедрингаа һонин хооронжэ үгөө нэи:

—Соёлой болон байгалийн баялиг шэнжэлдэг факультетдэмнэй 5 жэлдэ нэгэ дахин этнокультурологуудые хургахаяа абадаг туримтай. Мүнөө жэлдэ 13 хүнийн шалгалтын дүнгөөр шэлэжэ абаа нэмдэ. Буряад ороной, Яхад (Саха) болон Тыва Республикатуудай, Украинин эдир хүбүүд, басагад хуража байна. Буряадай дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг бүхы арадуудай материална болон оюун ухаанай болбосорол гүнзэгыгөөр судалха программа табигданхай. Этиопсихологи, этносоциологи гэхэн орёо предметуудые хэдэн жэлэй туршада шудална. Түбэй Азийн, Сибириин арадуудай заншалта байгааи шэнжэлгын эрдэм соёл (естествознаи), мүн боро дом арга, түбэд эмшэлгэ тухай оюутад тодорхой мэдэсэтэй болохо юм. Арадуудай аман зохёол, ёһо заншал мүн лэ шудална.

—Жэшээхэдэ, буряад аман зохёол шэнжэлхын тула заал хаа буряад хэлэ мэдэхэ ёһотой бэшэ гү? Нуралсалай программада буряад хэлэн оруулагданхай бээ?—гэжэ асууба.

—Зүб даа, оруулагданхай. Хэдэн жэл соо буряад хэлэ үзэхын хажуугаар хуушан монгол, хуушан славян болон англи хэлэ шудална. Монгол болон Алтайн бүлэг хэлэнүүдые шудалалгын талаар юрэнхы мэдэсэ үгэхэ зорилготой лекцинууд, практическая болон лабораторно хэшээлнүүд үнгэрдэг,—гэжэ Дарима Анатольевна тобшолбо.

Ханада үлгөөтэй расписани хараада, "ямар һонирхолтой лекцинууд болодог юм!" гэжэ ханагдаа нэн. Жэшэнь, 1-дэхи

ЗҮҮН СИБИРИЙН ГҮРЭНЭЙ СОЁЛОЙ БА ИСКУССТВЫН АКАДЕМИ

Түрэнэн жэл—1960 он

Ректор—Ранса Ивановна Пшеничникова, "Буряад Республикын арадай гэгээрэлэй габьяата ажал ябуулагша". Оюутад—3205 (үгдэрэй халаанда—1285, заочно таһагта—1920)

багшанар—245 (эрдэмэй доктор ба профессорүүд—12, доцент ба эрдэмэй кандидатууд—73)

факультетууд—6

1995—1996 нуралсалай жэлэй бюджет—33000 миллион түхэрэг; 1996 ондо мүнгэнэй талаар гаргашань (проект):

салин—8160 миллион түхэрэг

стипенди—1600 миллион түхэрэг

эдеэ хоол—900 миллион түхэрэг

нуралсалай хэрэгсэлнүүд—1400 миллион түхэрэг

практика—1200 миллион түхэрэг

номууд—110 миллион түхэрэг

заһабарилга—80 миллион түхэрэг

эрдэм—шэнжэлэлгын ажал—43 миллион түхэрэг.

Нэгэ оюутанишье жэл соо нургахад—18,5 миллион түхэрэг гаргашалагдана.

Ансамблнууд—"Сибирские сувениры", "Забавы", "Забайкальские шаркуны".

Хамтын байранууд—2,

хэды хүтэй нууритайб: 1—дэхи хамтын байра—454

2—дохи хамтын байра—422

бага бүлэнуудэй хамтын байра—40

курчаа эхилэн, Зүүн зүгэй арадуудай үлгэр домог, шажан мүргэл гүнзэгыгөөр шудалхана гадна бүхы хүн түрэлтэнэй материална болон оюун бодолой, соёлой хүгжэлтын шатануудые, палеоэтнологи, палеоэтнографи мэтын һонирхолтой зүйлнүүдые шудалхань бшуу. Түрүүшын жэлээ хуража байһан хүбүүд, басагадта сагаан ханаанһаа атаархаадабааб. Юундэбгэхэдэ, оюун бодолтой "Веды", "Рамаяна", Гильгамеш тухай домогтой, Буддын сурталай олон судар бүтээлнүүдтэй, Библиин удаа ехэтэй нургаануудтай танилсажа, заха хизааргүй гүн баялигһаань хүртэхэн гээшэ!

Иймэ ехэ эрдэм мэдэсэ үгэжэ, ухаан бодолынь хүлгүүлжэ байдаг багшанар тухай хөөрэнгүй гарахын аргагүй. Кафедрые даагшын уялга дүүргэжэ, түүхын эрдэмэй доктор, профессор Т.Д.Скрынникова түрүүтэй эрдэм бэлэг ехэтэй багшанар эндэ хүдэлнэ. Философиин эрдэмэй кандидат Дарима Дашеевна Амоглонова, мүн палеоэтнологи болон түүхэтэ этнографи заадаг Евгений

Владимирович Павлов гэгшэдэй хэшээлнүүд тухай оюутад ехэ дулаанаар хэлээ нэн. Москвагай Миклухо-Маклайн нэрэмжэтэ этнологи болон антропологиин институт дүүргэһэн, мүнөө ВСГАКИИ-ийн аспирант Римма Прокопьевна Сыденовагай хэшээлнүүд ехэ һонирхолтойгоор үнгэрдэг. Тус факультэдэй зүүн зүгэй хэлэнүүдэй кафедрин залуу багша Саяна Викторовна Шойбоновагай эрмэлзэл зоригтой, оролдосо ехэтэй байһые шабинарыннь, багшанаршые тэмдэглээ нэн.

—Буряад хэлэсэ мэдэхэгүйдэ эшхэбтэр. Саяна Викторовнагай туһаламжаар нэн түрүүн ярянай хэлэндэ хураха хүсэлтэйб,— гэжэ Д.А.Николаева хэлээ нэн.

Кафедрын дэргэдэ "Үлгэр" гэжэ буряад ансамбль байгуулагданхай, Буряадай болон Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Цыденовна Дамбуева тэрэниие хүтэлбэрилдэг. Валентина Цыденовна аман зохёолой бүлэгтэ багшалханаа гадна урданай дуунда нургаха зорилго табида, оюутадые, багшанарые суглуулжа, иймэ ехэ ажал хэжэ

байна.

Факультэдэй декан, түүхын эрдэмэй кандидат, доцент Надежда Базаржаповна Дашиева тухай багшанар, шабинарыншые ехэ хүндэтгэйгөөр хэлэнэ нэн. Үргэн хэмжээнэй нуралсалай программа зохёон табиhaда, ехэ хубитаяа оруулан, бүхы хэшээлнүүдэй һонирхолтойгоор үнгэрхын, оюутадта гүнзэгы эрдэм мэдэсэ олгохын тула оролдодог зориг хэшээл ехэтэй багша. Факультэдтэ нуралсан оюутадта шангахан эрилтэ табигдадаг байна. Нуралсалдаа һалирхайгаар хандабал, залхуураал хаа, эндэ үни тородоггүй гэжэ ойлгоно нэм. "Академи" гэхэн үндэр нэрэдээ хүрэмэ эрдэм мэдэсэ, хэшээл нургаал заажа байһан багшанарта, оюун ухаагаа, уран бэлгэтэ тодруулжа, баяжуулжа байһан оюутадта бүхы һайн найхание хүснэбди!

Т. САМБЯЛОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: академиин оюутад нуралсалай хажуугаар баһа һайндэрлэжэ шададаг даа. Академиин "Үлгэр" ансамбль.

АНСАМБЛИЙН

АЛ ДАРТА ЗАМ

1983 ондо Зүүн Сибири соёлой институтай дэргэ "Сибирские сувениры" гэгэ арадай хүгжэмэй ансамбль эмхидхэгдээ нэн. Энэ хэрэг гол үүсхэлшэд гэхэдэ хореографиин таһаг багшанар А.И.Леоненэ, Р.Х.Христоворов, П.А.Солодова бол хормейстер, арадай дуу таһагай багша В.Ч.Оганес мүн дирижэ.

Инструментнуудэй таһаг багша Н.Б.Осипов гэгшэ болоно.

Залуу ансамбль хараһа байтар хүл дээрээ сэхэ бодожо, соёлой болон искусствын мэдэжэ ажа ябуулагшадай зүгнэ түрүүшын дэмжэлгэ үгэнүүдтэ хүртэһэн байн. Тэрэнэй түрүүшын шалгал хадаа 1984 ондо Гнесинүүд нэрэмжэтэ Россин хүгжэм академиин тайзан дээр харуулагдаһан концер болоно. Эгээл эндэ "Сибирские сувениры" ансамбль өөрынгөө алдар зам эхилээ гэхэдэ, бүр болохогүй. Тэрэ гэгшын хойшо 13 жэл үнгэрөө.

13 жэл уташье, богониш бэшэ болзор даа. Зүгөөр нэгэндэ богонишье, нүг нэгэндэ уташье шонгө үзэгдэнэ ёһотой. Тигэе ялашье энэ болзор сэтэдэнэй туйлаһа амжалтануудта ямарш ондоо ансамблин атаархахаар. Ушар ю гэхэдэ, энэ үнгэрһэн 13 жэл соо "Сибирские сувениры" гэгшэн ансамбль уласхоорондын фольклор фестивалнуудта хабалаһа гүрэн дотороо—250, хал саанахи гүрэнүүдтэ—200 харуулаһа концерт харуулаһа.

Энэ ехэ ажалын дун хэдэн олон шангууд, хүндэтгэ зэргэнууд. Жэшээхэдэ 1984 ондо ансамбль буряад арадай хүгжэмэй 7-до харалга-конкурсын лауреа болоһон. Мүн хойн жэлнүүдтэ Франци үнгэргэгдэһэн фольклор ансамбльнуудын уласхоорондын Ремирмонскто конкурсын Горький хотодо болоһон арадай инструментнуудтэ гүйсэхэгшэдэй бүхэросск конкурсын шангай. Английн Кливленд хотон үнгэргэгдэһэн уласхоорондын фестивалийн лауреа хүндэтгэ нэрэ зэргэ хүртэһэн байна.

Тэхэтэй хамта 1984 он СССР-эй ВХО-го хүндэтгэлэй грамотаар, 1993 ондо ВДНХ-тай дипломотой 1993 ондо "Фольклорно хат гүйсэхэгшэдэй бүхэросск конкурсын дипломотой шагнагдан юм.

Бэшэшье хүндэтгэ нэр зэргэнуудынь, туйлаһа амжалтануудынь тоолоһон нилээд олон болохо. Мүн дээрээ ансамбль хэдэ бүлэгүүдтэ бүриад дуушадай, инструменталь ба хореографическа бүлэг болоно.

Ансамблиин репертуу харахада, нилээд үргэн, олон арадуудай дуу хатна наадануудтай юм. Тэдэ тооло буряад "Еохор" "Хоншо" гэхэн хатар, туйлаһа монгол, оро, шэмээшгүүд хасагуудай болон бусад арадуудай хатар, дуунууд ба.

Ансамблтай хамта хэд жэл соо Буряад Республик соёлой габьяата ажа ябуулагша С.И.Никифоров, С.Ц.Раднаев, Б.Б.Цыдын гэгшэд ажаллана.

Ансамблие байгуулаһа арадай инструментнуудта таһагай доцент, Буряа Республикын соёлой габьяата ажал ябуулагшэ В.В.Кит мүн болоно.

Тэрэнэй хүтэлбэри до ансамбль 13 жэл амжалтатай ажал ябуул байна. Польшо, Монго Франци, Канада, СШ Малайзи, Турци бол бэшэшье хари гүрэнүүд Буряадай түдөөлэлтэдэ бэлэг шадабарияа харуу үндэр сэгнэлтэдэ хүртэ Буряад ороноо суурхуул юм.

Л. ГЕРГЕНОВ.

АРАДАЙ АМАН ЗОХЁОЛ ШЭНЖЭЛНЭ

Буряад арадай аман зохёол (үлгэр, уртын дуун, хүгжэмэй инструмент) болон ёһо заншал, нургуулинуудта зааха мэргэжэлтэдые бэлдэхэ гэхэн гол зорилготойгоор нуралсалай шэнэ жэлһээ Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академиин дэргэдэ Буряад таһаг нээгдэжэ, 14 оюутад нуралсалаа захалба.

1993 ондо этнологиин кафедрада эмхидхэгдэһэн буряад группын (хүтэлбэрилэгшэ Д.Н.С.Дугаров) үндэнэ нуури дээрэ энэ буряад таһаг байгуулагдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Тэрэ сагта түрүүшын буряад группада оюутадые абахадаа, гол түлэб буряад аман зохёол, үлгэр

шэнжэлхэ зорилго табигдан байгаа.

Мүнөө II, III, IV курсын нэгэ-нэгэ группада 29 оюутад арадай аман зохёолой гүн баялигы шэнжэлнэ. Тус таһагта нуралсалай Буряадай элитэ эрдэмтэдэй нэгэн Д.Н.С.Дугаров арадай аман зохёолтой танилсуулна. Морин хуур, лимбэ, ятаг, чанза дээрэ Монголой мэдэжэ композитор Нацагдорж наадэжа нургана. Хүгжэмэй, уртын дуунай, үлгэрэй онсо һонирхолтой хэшээлнүүдые бэлгитгэ бэрхэ багшанар Л.А.Халтаева, В.Ц.Дамбуева, М.С.Антонова гэгшэд заана.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

ИХАРАГТЫ: ВЕКТОРНА!

Октябрийн 26-да "Үүрэй солбоңдо" толилогдохон викториныг уулзалнуудта 3 уншагша зарим тэдэ дүтэрхы харюунуудыг урид эльгээгээ. Нэл түрүүн зүб харюунуудынь согсолой: И. К. Калашников "Последнее отступление", "Разрыв-трава", "Векстокий век", "Не поле перейти" (дүүргэдээгүй үлэһэн) мануудыг бэлэһэн юм. Энээн тухай А. О. Гармаева, Н. А. Цыденова, Г. О. Цыреннамжилова уншагшаднай зүб харюу үгөө. 1945 оной эхээр Буряад-Монголд 545 хургуули байгаа, республикын Гүрэнэй архивай дансаар - ф.60, оп.1, д.415, л1). Энэ халдаа тон дүтэрхы харюу үгэһэн Н. А. Цыденова 544 хургуули заана. Бусад уншагшадай харюу буруу байгаа.

Буряад арадай түрүүшын багша (дипломтой) Яков Анасьевич Болдонов (1808-1849) гээд тоологдог. Мүн Убаши-оник Онгодов (1831-1911) тухай Г. О. Цыреннамжиловагай хэблэһинийг хонирхолтой.

Хүндэтэ Нина Алексеевна! Танай нимэ эдбхитэй байһандаа байрланабди. Сорогой дунда хургуулийн буряад хэлэнэй багша хадаа ахалагша классуудай хурагшадаа манай викторинада хабаадахынь урыалыг гэжэ гуйха байнабди. Бусад багшанарта иигэжэ ханданабди. "Үүрэй солбоң" тухай хууданада эдиршүүлэе, залуушуулыг хабаадуулха гэжэ манай гол зорилго болоно ха юм.

БУРЯД АЯЛГАМ
НАЙХАН ДАА!

Өөрынгөө зохиолон 3 асуудалаа
"Буряад үнэн" газетын
уншагшадта тэрэ дурадхана:

1. Хэнэй студияда миний
бүхы дуунууд миндаһан дээрэ
бэшэгдэһэн бэ?

А..... В.....
2. "Сэлгээ хүнил газар"
дуунай авторнууд хэд бэ?

3. 1994 оной Сагаан нарын
эстрадна дуунуудай түрүүшын
конкурсыд хэдэ лауреадууд
байгаа бэ?

Эгээ түрүүн, зүб харюутай,
бэшэг редакцияда эльгээһэн
хүндэ өөрын гар табилгатай
"Хүсэл" гэхэн кассетээ
хуушан бэлэглэхэ юм. Гадна
викторинада хабаадаһан
хонирхолтой бэшэгэй
авторнуудта Намтар
Лхасаранова урмашуулгын шан
баржулха хүсэлтэй.

БУРЯД БАРИЛДААША БАСАГАН

Бээр заахан аад,
шүрбэһилиг, михэд гэхэн
сэрхэн шарайтай басагыг:
Танилсагты, Раджана
Доржиева - дүрэ буяалдалгын
барилдаагаар Россин
чемпион", - гээд
түрүүлэхэдэнь, түрүүшээр би
үлэһшөөгүй нэм. Манай
буряад орондо барилдааша
хүбүүд олон гэжэ мэдэхэһээ
бэшэ, басагад барилдааг юм
гэжэ оройдоо дуулаагүй
байтаб. Теэдхэнэ танилтайгаа
төөрлэдэһөөр байтараа
тайхални таража, ямар
зоригтой басаган гэжэб гэһэн
омогорхол, байрай мэдэрэл
түрөө нэн.

Раджана Доржиевагай бага
шалар наһан зугаатай,
хуушанай үхибүүдэй хүрэг соо
нэгэрөө. Стеклозавод
туурай 2-дохи интернат
хүбүүдэ хуража байхадаа,
эзэтэ самбо барилдаанай
секцидэ үетэноорөө оншоо
хэлэй. Үхибүүн хаһадаа
мангайа басагад даалгаһан
наабаридаа ехэ
ролдосотой гоор,
харюусалгатайгаар хандадаг
бэшэ. Раджана мүн лэ
эдбхитэйгээр секцидэ ябадаг,
манган, харуулан самбо, дзю-
догой арга дүрэнүүдыг шуран
хүнгэхэнээр дабтадаг, түргэн
адаужа абадаг басагахан
хайба. Багаһаан хүбүүдтэй
хөлжэ, басаганай нимэ
спортын зүйл нэлэһэнэнь
гэжэ гуйхалгүй ха даа.

Ахалагша классай болоод
хуудануудта компьютер
хэрэглэдэг, информатикийн

хэшээлүүд ябуулагдажа эхилээ.
Тиихэдэнь Раджана Доржиева
пэнэ юумээр ехэ хонирходог
хадаа богонихон саг соо энэ
хэшээлээрээ эрхим хурагшадай
тоодо ороо. Иүбэлгэн ухаатай
басагыг информатикийн
багшанинь оньхожоруулгын ба
тоо бүридхэлгын техникумдэ
орохынь дурадхаһан байна.
Хургуулида, техникумдэ хуража
байха үедөө хэшээлүүдэйнгээ
хүлээр спортивна зал ерэжэ,
тэндэ бээр хориодог нэн.
Техникум дүүргэхэнэйнгээ
хүлээр БГУ-гай бэсын тамирай
факультетдэ орохо гэжэ
шиидээ.

Бурядай гүрэнэй
университетдэ 1-дэхи курсыг
оюутад самбо барилдаанай
удаадахи хэшээл-хориогодо
сугларал байба. 6 басагадай бээ
халаажа байха үедэ Цыден
Бальжинимаевич Гулгенов
дүтэлөөд, дүрэ буяалдалгын
барилдаагаар хабаяа
туршахынь дурадхаба.
Хонирхоһон басагад зүбшөөлөө
үгөөд, дүрэ буяалдалгын
барилдаанай секцидэ ябажа
эхилээ бэлэй.

Нэгэ нара соо Цыден
Бальжинимаевич дүрэ
буяалдалгын барилдаанай онсо
аргануудыг зааба. Самбо, дзю-
доһоо тад ондоо бэшэ хадань,
бидэ түргөөр хэрэгтэй арга
дүрэнүүдтэ хураабди. Нара тухай
бэлэдхэл хээд байхаданай,
Люда Мезинцева бидэ хоёрыг
Россин чемпионатда абаашаа
нэн. Тиихэдэ дүрэ буяалдалгын
барилдаагаар эхэнэрнүүдэй
дунда Россин чемпионат 2-
дохиго үнгэрэгдэһэн байгаа.

Тэрэ мурьсөөндэ 44
килограммай шэгнүүртэ
барилдаадаа, Абаканай хакас
яһанай басаганда 2 балл
шүүгдэжэ, 2-дохи хуурида гараа
нэм. Люда 47 килограммай
шэгнүүртэ 3-дахы хуури эзэлһэн
юм.

Түрүүшын мурьсөөн хадаа
түрүүшын панга шалгалта болоо
бээ. Барилдаанай нюуса-
нуудтай танилсангаа, мүн бээр
туршажа үзөөд лэ ерээ нэмди,
- гэжэ Раджана Доржиева хөөрөө
нэн.

Жэл болоод, 1992 ондо,
Липецк хотодо Россин
гурбадахи чемпионатда
хабаадахадаа, бэлэдхэлэй, бөөн
хүсэ тамирай, эрмэлзэлэй талаар
Раджана ондоохон болоод
байгаа нэн. Зүгөөр тус
мурьсөөндэ Дагестанай,
Татарстанай, Эрхүүгэй,
Красноярска хизаарай,
Москвагай эрхим барилдааша
басагад бүри олоор сугларһан
байба. Тиихэдэ гансал
Дагестанай Т. Алибековада
шүүгдээд, Раджана дахияд 2-дохи
хуурида гараа нэн.

Нютагаймнай басаган бүхы
хүсэ шадалаа зангидажа, 4-дэхи
бүхэроссин мурьсөөндэ
хабаадахадаа, 44 килограммай
шэгнүүртэ Россин чемпион
нэрэ зэргэдэ одоол хүртэһэн
байна.

Мүнөө Раджана Валерьевна
Доржиева БГУ-гай спортын
кафедрада багшаар ажаллана.
Барилдаагаар Россин чемпион
болохоб гэжэ эдир наһандаа
наанаһегүй байгаа ёһотой.

Сохиёнь хэлэхэдэ, Раджана
бага наһанһаа косметолог

Манай хөөрэлдөөн

НУРАХА ХҮСЭЛТЭЙ ОЮУТАД

Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон
искусствын академидэ 1996 ондо соёлой болон
байгааһин баялиг шэнжэлгын шэнэ факультет
байгуулагдаа. 1-дэхи курсыг оюутад, ерээдүй
этнокультурологиуд мүнөө үгэдэ бүлэг бүлгээр

- Хайшан гээд энэ факультет
шэлэһэн байнат?

- Елена Попова: Искусствын
академийн ондоо факультетдэ
орохо байһан аад, эндэ иимэ,
этнокультурологиин факультет
нээгдэб гэжэ дуулахадаа, ишээ
орохо гэжэ шийдээб. Тус
факультет Россин дотор ори ганса
ха юм. Тиимэһээ хуралсалай
үедэ эдэб олон хонирхолтой
предметүүдыг үзэнэбди.
Саашадаа бүхэдэлхэйн, илангаяа
зүүн зүгэй арадай соёл
шэнжэлэн үзэжэ, хайн
бэлэдхэлтэй мэргэжэлтэд
болохобди гэжэ пайданаб. Эдэб
гүрэнүүдээр ябажа, арад зоний
ажайдалтай, түүхэ, соёлтой
танилсаха арга боломжо олдохо
бээ.

- Зүүн зүгэй хэлэнүүд
сооһоо юундэ буряад хэлэ
үзэхэ гэжэ шийдээб?

- Зина Груднева: Бидэ
бултадаа Буряад орондо
ажайуунабди. Тиимэһээ эгээ
түрүүн буряад арадай соёл, түүхэ
үзэхэ, хэлэ мэдэхэ ёһотой
болонобди. Шэлэһэн
мэргэжэлнай алиһыг талаараа
хонирхолтой, хурахада урматой
гэжэ хэлэхэ байнаб.

- Хургуулидаа буряад хэлэ
үзөө нэн гүт?

- Катя Арьяева:
Сэлэндүүмһээ Мухар-Шабэрэй

аймагай Оцул нютаг гэр
бүлөөрөө нүүхэмди. Тэрэгээр
буряад хэлэ хургуулида
үзөөгүйб. Гэртээ, түрэлхидтээ
буряадаар лэ харилсадагбди.

- Тус факультетдэ хуража
байхадаа, ямар түсэбтэй,
эрмэлзэлтэй гэшээб?

- Манай хуралсалай дүүрэгтэр
гүрэн түрэ нэгэ бага хубилжа,
засагай хүтэлбэрлэгшэд эрдэм
хуралсалай, соёлой хүгжэлтэдэ,
эрдэмэй шэнжэлгэдэ анхаралаа
хандуулха бээ. Зүгөөр бидэ,
тус хургуулиа дүүргээд, зүүн
зүгэй соёлой шэнжэлгэдэ
эдбхитэйгээр хабаадажа,
өөһэдын хуби оруулна бээбди.

Би саашадаа түрэл
хэлэньнгээ эхи үндэһэн болохо
хуушан монгол хэлэ
шэнжэлэгшэд үсөөн гэжэ
наһанаб.

- Буряад хэлэньгээ гадна,
үшөө ямар хэлэнүүдыг үзэнэ?

Валя Межова: Хуушан
славян, англи хэлэ үзэнэбди.
Тусхай методикоор англи хэлэ
шудалхадаа, Инди, Иран, Ирак
бусад гүрэнүүдэй соёлтой
танилсанабди. Манай
факультетдэ хурахада, ехэ хайн
гэжэ наһанаб.

- Гэрһээ холо хурахада
хэзээһыг хүндэ бээ?

- Матрёна Захарова (Саха
Яхад): Хүндэһыг наань, хураха

хубааржа, зүүн зүгэй хэлэнүүдыг шудална.
Жэшээлбэл, 119-дэхи бүлэг залуу багша Саяна
Викторовна Шойбоновагай хүтэлбэри доро
буряад хэлэ үзэнэ. Манай корреспондент тус
хэшээлэй үгэдэ оюутагтай хөөрэлдэбэ:

хүсэл байбал, хурагдана бээ.
хургуулидаа "Яхадай түүхэ"
гэхэн хэшээлүүдтэ дуратай нэм.
Мүнөө эндэ олон арадуудай
түүхэ, соёл үзэхэдэ, бүриһыг
хонирхолтой.

- Буряад хэлэн хэр хүндөөр
шудалагдана гэшээб?

- Роман Сухоставский
(Украина), бүлгэмэй староста:
Ямарһыг хэлэ тиигэдэ гээд,
"дээхэнүүр" сээжэлдэжэ болохо
гэжэ наһанаб. Буряад хэлэ гү,
али бусадһыг хэлэ хайн мэдэхэ
болохын тула гэр бүлэдөө, өөһэд
дундаа тэрэл хэлэн дээрээ
хөөрэлдэхэ хэрэгтэй.

- Танай бүлэг оюутадай онсо
эрмэлзэл?

- Шэлэһэн мэргэжэлээ манай
бүлэг хайнаар шудалха хүсэлтэй.
Энэ эгээл шухала хэрэг гэжэ
наһанаб. хуралсалай
хэшээлүүдтэ бултанай
хонирхол байбал, хамтадаа
нэгэдэжэ, эбтэй эетэй, бээ бээдээ
туһалаа, хургуулиа
дүүргэхэдэ гэжэ пайданаб.

- Хөөрлэдэһэнэйгэй түлөө
баяр хүргөөд, бултандатнай
үнэн зүрхэнһөө амжалта
хүсэһэб.

- найнта даа.

Е. ЦЫМЖИТОВА
хөөрэлдэбэ.

ОЮУТАДАЙ АМАН УГЫН АБДАРНАА

(Үрээл)

Иича, тынча нүхэдтэй,
Иича, дуураг ехэтэй,
Үзэлэй ехэ жаргалтай,
Үүдээр дүүрэн айшагтай,
Малгаадартай нартай,
Малгайттай оройтой,
Хармаан соогоо солхообтой,
Хоридоор соогуур танилтай,

Сохотнай уришалаагүй,
Сэдхэлшнай үгирэнгүй,
Ленин шэнги ухаатай,
Лута гэгшын зугаатай,
Ябалхатай амтаатай,
Ябадалтай олзотой,
Сессийн үгэдэ урагшатай,
Сайн сайхан хуугыт даа!

15 басагад бээр хориодог
болохтой.

Дүрэ буяалдалгын
барилдаагаар хонирхоһон
басагад Раджана Доржиеватай
уулзажа, хүсэл наһалаа
нэгэдүүлэн, ехэ-ехэ
амжалтануудыг туйлаха аабза
гэжэ найдагдана.

Тиихэдэ өөрынгөө зүгөө
Раджанада ажалдань амжалта,
элүүр энхыг, зол жаргал үнэн
зүрхэнһөө хүсэхэ байнаб.
Хододоо иимэ хайхан,
зоригтой дорюун ябыш даа!

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Р. Доржиева
- эхэнэрнүүдэй хоорондо дүрэ
буяалдалгын барилдаагаар
Россин чемпион.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Хорёод жэлэй саада тээ уран найханай концерт наада үнгэргэхэдөө, Жэмһэгэй дунда хургуулийн багшанар ба хурагшад урданай дуунуудыг, ёохор наада гүйсэхэдэг байгаа. Тиыхэдэ нэгэн-хоёр дуу наада харуулаад үнгэрдэг хэмди.

Үнэн дээрээ түрэл арадынгаа аман үгын абдар уудалан, дуу нааданайнь, оньһон үгэ юрөөлнүүдэйнь удха тайлбарлаад үзэхэдэ, ямар ехэ сэсэн хургаал, заабари мэдэжэ абахаар гэшэб.

Арадай аман зохёол суглуулха, урданай дуу хатар сээжэлдэхэ, түрэл буряад хэлэн дээрээ хурагшадта ойлгосотойгоор тэдэнэйнгээ удха тайлбарилха, залуушуулай дунда дэлгэрүүлхэ гэхэн уялгатайгаар Жэмһэгэй дунда хургуулида фольклорно бүлэг эмхидхэгдээ хэн.

Тэрэ үедэ, арбаад жэлэй саана, арадай аман зохёол, ёһо заншал, илангаяа ёохорой дуунуудыг найн мэдэдэг Пүрбэ Жамсаевич Хамаганов хүгжэмэй багшаар манай хургуулида хүдэлдэг байгаа. Нэгэ хайндэрэй ушараар нютагайнгаа зоной урда уран найханай концерт бэлдэжэ байхадаа, Пүрбэ Жамсаевич аха классай хурагшадта ёохорой дуунуудыг дурдахаа хэн. Тээд зарим хурагшад урданай үгэнүүдэй удха ойлгодоггүй байгаа. Дуунай удха ойлгонгүй дуулахада, ямаршье гоё дуунай оёрын онсо, гол утаһаниинь, гаһардаг ха юм. Тиймһээ нэн түрүүн дуунай үгын удха тайлбарилха ажал эхилэгдээ. Хурагшад ехэ хонирхожо, ажы абһааһы, тэбхи таабайһаань урданай буряад дуунуудыг, таабари, оньһон үгэ, юрөөлнүүдэ суглуулжа, сээжэлдэжэ, тэдэниие дууладаг болоо хэн.

Бүлэгэймнай тон үрэ дүнтэйгөөр ажаллаһан жэл 1991 он болоно. Ушар юуб гэхэдэ, энэ жэл манай хурагшадтай фольклорно бүлэг аймагай конкурсдо хөёрдохи хуури эзэлэ хэн. Тэрэл жэлэй зун бүлэгнай республикын фольклорно бүлэгүүдэй конкурсдо түрүү хуурида гараһан байна. Эгээл тэрэ үедэ бүлэгтөө "Жэмһэг" гэжэ нэрэ үгөө хэмди.

Дээрэ хэлэгдэхэнэй ёһоор, Пүрбэ Жамсаевич Хамаганов манай фольклорно бүлэгэй мүндэлгэдэ габыятай байгаа гэхэдэ, буруу болохогүй. Гэхэтэй хамта, хүгжэмэй багша Маргарита Сыренова Тонтоева, буряад хэлэнэй багшанар Зоя Дамбаевна Дармаева, Галина Сыреторовна Сыренова, хуралсалай талаар директорэй орлогшо Диана Александровна Ангаева гэгшэд

эндэ тон ехэ хубитаа оруулһан байна. Мүн тиыхэдэ буряад хубсаһа оёходомнай, дуу хатар сээжэлдэхэдэмнай, нютагай наһатайшуул С.Д.Шарханова, Х.О.Зайганов, С.Д.П.Тонтоева гэгшэд ехэ туһа хүргөө хэн.

Республикын конкурсдо хабаадахадаа харуулһан "Хадаг табилга" гэхэн программанай мэргэжэлтэдэй, сэгнэгшэдэй зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн юм. Тэрэһнээ гадна

мартаад байхада, залуушуулыг зэмэлһэнэй ямар хэрэг байхаб. Харин бодото дээрэнэ түрэл хэлээс хүгжөөлгэ, хэргээлгын хэмжээ ябуулгануудыг эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Энэ талаар манай Жэмһэгэй хургуулийн хурагшад нилээд хүгжэнги гэхэдэ, буруу болохогүй. Эндэ фольклорно "Жэмһэг" бүлэгэй нүлөө тон ехэ гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

ЖЭРГЭМЭЛЭЙ ДУУТА "ЖЭМҺЭГ" БҮЛЭГ

"Малгай нюулсаха", "Дуу хаялсаха" гэхэн нааданууд программамнай оролсодог.

"Дуу хаялсаха" гэхэн ёохор нааданай дуунууд заабол хүхюутэй, задарюун, шогтой аялгатай байдаг. Жэшэнь:

Хүбүүд: Баруун шугы шууяатай
Баһал бороо орогшо
аа гү?

Басагад: Басаган дүүхэй баяртай
Баабайн хүбүүн
ерэгшэ аа гү?

Хүбүүд: Ерээд яагша ааб?
Басагад: Хойто шугы шууяатай

Хүйтэн халхин бологшо аа гү?
Хүбүүд: Холшор дүүхэй баяртай

Хадамын хүбүүн ерэгшэ аа гү?
Басагад: Ерээд яагша ааб?

Түнхэнэй ёохор бэшэ аймагуудай ёохорһоо оёрын онсо илгаатай юм. Аймаг дотороошье зарим илгаа байдаг. Жэшэнь, Тоорын ёохор түргэнөөр дуулагдадаг, харин Жэмһэгэй ёохор нэгэ бага номгоноор дуулагдадаг юм. Эдэ бүгэдыг сээжэлдэхэ, дуулахаа гадна хүүлэй үедэ хурагшадтай өөһэдөө ёохорой дуунуудыг зохёожо туршадаг болонхой.

Хараад үзэхэдэ, ёохор наадан хурагшадые дундаа эбтэй ябахые, бэе бээе дэмжэхые уряална. Тиыхэдэ нааданай үедэ үхибүүдэй хүбэлгэн ухаан, мүн анхарал гээд хүгжэнэ.

Мүнөөнэй залуушуул ёһо заншалаа мартаа гэхэн үгэнүүд хаа хаанагүй дуулдаг. Тээд хэн нэгэнэй, илангаяа багшанарай, аха үетэнэй залуушуулаа урданай дуу хатарта, ёохор нааданда хургаагүй, ёһо заншалаа сахижа ябахые заабарилаагүй наань, хаанаһаа тэдэмнай тэрэниие мэдэбэ гэшэб. Олон буряад хүнүүдэй түрэнхэн хэлээс, ёһо заншалаа

Хүмүүжүүлгын талаар урданай дуу хатар, ёохор наадан ямар ехэ үүргэ дүүргэнэ гэшэб. Гэрэй эзэн гү, али айлын хүн бээе яагаад абажа ябахаб, аха зондо, үетэн нүхэдтөө, мүн дүү зондоо ямараар хандахаб гэхэ мэтэ хүмүүжүүлгын зүйлнүүд олон.

Хурим түрын үедэ "Зүү хурабшын мүнгэн", "Хүнжэлэй бүрээһэн", "Оро заһалга" гэхэн заншалууд сахигдадаг. Хурагшадһаа гадна "Жэмһэг" бүлэгтэмнай багшанар, нютагай үбгэд, хүгшэд, ажы абанар ба залуушуул хабаададаг. 1994 ондо Буряад ороной 70 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан Сурхарбаанай найрта "Жэмһэг" бүлэгнай Түнхэнэй түлөөлэгшэд боложо, тэрэһндэ амжалтатайгаар хабаадаһан байна. Гэсэр Богдо хаанай 1000 жэлэй хайндэртэ манай бүлэг аймагайнгаа зүгһөө дуу хатар, ёохор наадануудыг харуулжа, сугларһан зоной дуря та-тажа, тэдэниие баясуулаһан, хужарлуулаһан юм.

Хургуулимнай 1996-1997 оной хуралсалай жэлдэ байгаагаали хамгаалха, экологическа уялгатай программын ёһоор ажаллажа байна. Эндэ "Жэмһэг" фольклорно бүлэгэй үүргэ тон ехэ. Буряад хэлэнэй багшанар Г.С.Сыренова З.Д.Дармаева хоёр эдэбхи үүсхэл гаргана. Тэдэнэй ударидалга доро олон факультативууд, мүн классхаа гадуур хүдэлмэри ябуулагдаһа.

Ухаанай, эргэмэй гэжэжэ
Үхи хүбүүдэ хүргэжэ,
Урилдаанай урга заха

Барилдаанай баруун заха
бариха,

Булта — залуу хүгжэнгүй
Буряад эхэ ороноо

мандуулхамнай болтогой!
Т.З. ПОХОНОВА,

Жэмһэгэй дунда хургуулийн директор,
"Жэмһэг" бүлэгэй хүтэлбэрлэгшэ.

РЕДАКЦИЙН ШАНГАЙ МУРЫСӨӨН

Шатараар аймагай мурьсөө "Баргузинская правда" газетын редколлегийн түрүүшынхнээ үнгэргэбэ.

Тус мурьсөөндэ аймагай 14 шатаршан, тэдэнэй дунда дэхи разрядтай - 3, 2-дохи разрядтай - 6 шатаршан хабаадаа. Энэ мурьсөөндэ Баргажанай-Адаг, Улан, Баян-Гол тосхонуудһаа хүнүүдэй ерөнһинийн хайшаалтай.

Хоёр үдэрэй туршада хюлгэнүүд дээрэ шанга тэмсэ болоо хэн. Хоёр нааданай дүнгөөр Логин Гармаев (Баян-Гол), Чингис Эрдэниев (Баргажан) гэгшэд урда ябаа. Гурбадахи уулзалгада энергетик Леонид Галинов Гармаевыг "бүдэрүүлэ". Гурбан нааданай хүүлээр энэ жэлэй аймагай чемпион Геннадий Вербицкий оройдоол хахад очкотой байгаа.

бдахин наадаад, 5-даны шүүжэ гараһан шатарай ветеран Владимир Григорьевич Шанюшкин булганай магтаал хүртөө. Тэрэ мүнөө аяар 76 наһатай юм. Дайнда ахалагш лейтенант ябаһан В. Шанюшкин 3-дахи танкова армийн бүридэлдэ тагнуулшадтай ротын командир ябаһан, Прага хотодо дайгаа дүүргэһэн алдартай.

Хоёрдох үдэртэ эхин дээрээ муугаар наадаһан нэгэдэхи разрядтай, хур харбалгаар СССР-эй спортын мастер багша Борис Цыдыпов (Улан) урагшаа гараба. Хойноһоо бүхэли бүлэг дахасалдаа. Тиймһээ хүүлшын уулзалгануу үсэд байхаар хүлээгдээ хэн.

Гэбэшье, хүүлшын тур болотор шангай хуури хүртэгшэдэй нэрэнүүд эли бэшэ байгаа. Энэл үедэ шухаа удха шанартай хоёр парти наададаба. 1-дэхи хюлгэ дээрэ Л. Гармаев Б.Цыдыпов хоёр наадахадаа, Гармаевын булжы шадабал, очкоогоороо нүгөөдээс хүсөөд, эсэсэй дүнгөө урдань орохо аргатай байгаа. Тээд Б. Цыдыпов өөрыг зорилго-түсэбөө үсэдөөр бэелүүлэн, тэнсэжэ гарахадаа эсэстээ 10 очко абажа, илалта туйлаал даа. Аймагай чемпион Г. Вербицкийтэй наадаһан В. Шанюшкин илалт туйлажа, 9,5 очкотойгоор хоёрдохи хуури эзэлбэ. Нүгөөд шухала парти Бадмаев-Тушинов хоёр наадаа. Эндэ Гармаев Тушиновай түлөө "үбдөө". Ушарын гэхэдэ, Бадмаев илажа шадабал, Гармаевые хүсөөд, өөрынь шүүһэн хадаа эсэстэ гурбадахида гараха байгаа юм. Халуун тэмсэлэй эсэстэ Бадмаев наһаһанаа бэелүүлжэ, харбайһанаа абажа халаа.

Баярай оршон байдалда газетын редактор Найдан Бадмаев Б. Цыдыповтэ гоё хайхан Кубок болон диплом барюулаа. Шангай хууринуудта хүртэгшэдтэ мүнгэн бэлэг үгтөө. Тиыхэдэ тусхай хоёр шан бии хэн. Газетын 1997 оной миинтэ захилаар Лубсанов шагнагдаа, харин Л. Гармаев шатар барюулагдаа.

Н. ГАЛДАНОВ
мурьсөөнэй судай
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү хуури эзэлһэн Б.Цыдыпов (буруун гарһаа), хоёрдохиго гараһан В. Шанюшкин, гурбадахи хуури эзэлһэн Н.Бадмаев.

А.КОРЕНЕВОЙ фото

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентин ба Правительствын аппарат), Д.Д.СУНДАРОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудыг даяагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОПДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Каландаршвиллин
үйсэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хэлэг 4317.
Хэблэлдэ
туһаагдаһан цаг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
АО-до газетэ хэблэгдээ.
Директорайнь телефон: 2-40-45.
Ж-0079-дэхи номертойгоор
бүридхэлдэ абтанхай.
Заказ № 7906.

Редакцийн телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: үндэлгэнэй болон политическэ асуудалшуудаар - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-34-05, экономикын - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлтой болон түүхын - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, залуушуулай, оюутгай ажабайдалай болон олонингын хүдэлмэрийн - 2-54-93 (даагшань), 2-69-58, мэдээлэлэй болон соёосхой - 2-66-76, 2-67-81; корректорүүдэй - 2-33-61, компьютерна гүбэй - 2-66-76.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.